

Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika

Ar. Gör. Buğra Sarı

*Gazi Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

1. Amerikan Dış Politikası ve ABD'nin Afrika'ya Yönelik Politikaları

1.1. Amerikan Dış Politikasının Genel Karakteristiği

Amerikan Dış Politikası'na genel olarak bakıldığında değişen durumlara ve dönemlere kolaylıkla adapte olabilen bir karakteristikten söz etmek mümkündür. Kuruluşundan günümüze ABD'nin uyguladığı dış politikaya bakılarak bu durum gözler önüne serilebilir. Bu bağlamda, Amerikan Dış Politikası'nın dönem dönem izolasyonist bir karakteristiğe büründüğü iddiası bir bakıma gerçeği yansıtmamaktadır. İzolasyonizm dışarıya karışmama şeklinde tanımlandığında ABD'nin tarihinde hiçbir zaman izolasyonist olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Aksine Amerikan Dış Politikası'nın müdahaleci ve pragmatist bir yanının olduğunu vurgulamak gerekir. Örneğin Amerikan ordusu bağımsızlıktan II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde 163 defa dış müdahale için kullanılmıştır.¹ Ayrıca 1823 yılında ilan edilen Monroe Doktrini'nin yaygın bir şekilde Amerikan izolasyonist politikalarına örnek olarak gösterilirken esasında pragmatik bir davranışı yansıttığı düşünülebilir. Zira Monroe Doktrini ile ABD izolasyonist bir politika izleyerek Avrupa'nın etki alanına müdahalede bulunmayacağına karşılığında ise Latin Amerika dâhil Amerika kıtasına

---

¹ Jerel A. Rosati ve James M. Scott, *The Politics of United States Foreign Policy*, Belmont, CA, Thomson Wadsworth, 2007, s. 15.

herhangi bir müdahaleyi dostça bir yaklaşım saymayacağını belirtmiştir.² Böylece Avrupa etkisinden uzak olan ABD kendi iç refahını oluşturmuş ve kendi kontrolünde bir Latin Amerika yaratabilmiştir. Böylece Küba, Haiti, Nikaragua, Filipinler gibi ülkeler ABD'nin askeri işgali altına alınmış ve Meksika topraklarının üçte biri ABD topraklarına katılmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise aynı ABD anti-sömürgeci bir söylemle Avrupalılara sömürgelerinden çekilmeleri yönünde baskı yapmıştır. Daha da ileriye gidildiğinde yapılan bu baskının Soğuk Savaş dönemi uluslararası ortamına uygun davranılarak uygulanan bir pragmatist politika olduğu söylenebilir. Aynı şekilde I. Dünya Savaşı sonrasında ilan edilen ve serbest ticaret, deniz yollarının açık olması ve özgürlüklerin artırılması gibi konular içeren "Wilson İlkeleri", ABD'nin küresel bir piyasa üzerinde büyük bir hakimiyet kurmasına önemli katkılarda bulunmuştur.³

Diğer taraftan, ulusal çıkarları gerektirdiğinde ABD demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi söylemlerini rahatlıkla bir kenara bırakıp çıkar politikaları uygulayabilmektedir. Bu durum Soğuk Savaş döneminde kendisini sıklıkla göstermiştir. Zira ABD Sovyetler Birliği ve ideolojisine uyguladığı çevreleme politikası nedeniyle demokratik olmayan bazı ülkelere -hatta zaman zaman kendi halkına zulmeden diktatörlere- destekte bulunmuştur. Bu bağlamda Sovyet komünizmi ABD için temel tehdit olarak görülmüş ve Soğuk Savaş dönemi Amerikan Dış Politikası'nı ulusal güvenlik kaygıları yönlendirmiştir. Bu dönemde Amerikan karar alıcıları diğer ülkeleri Sovyet tehdidine karşı korumanın dolaylı olarak ABD'yi koruyacağını inanmışlardı. Böylece Amerikan ulusala güvenliği de sağlanmış olacaktı. Bundan dolayı ABD açısından ülkeler dost ve düşman olarak sınıflandırılmış ve dost rejimlere verilen taahhütler yerine getirilmiştir. Bu bağlamda Üçüncü Dünya'da ABD dış yardımlarla yerel halkların ve elitlerin gönüllerine ve zihinlerine hitap etmeye çalışmış, aynı zamanda da "dost rejimlerin" iktidara gelmesi için kontrgerilla hareketler ve gizli operasyonlar gerçekleştirmiştir.⁴ Burada altı çizilmesi gereken bir nokta olarak bahsedilen dost rejimlerin ABD'nin bir manada liderliğini yaptığı Batı bloğunun değerleri olan demokrasi, insan hakları gibi kavramlara sahip olma zorunlulukları yoktu. Bu rejimlerin sadece Sovyetlere karşı ABD ile ittifak yapması yeterliydi.

² Alan P. Dobson ve Steve Marsh, *U.S. Foreign Policy since 1945*, Londra, Routledge, 2000, s.21 .

³ Cenap Cakmak, "American Foreign Policy and September 11", *Perceptions*, Sayı. 8 Mart-Mayıs 2003, s.3.

⁴ Rossati; Scott, *op.cit.*, s. 27-29.

Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan uluslararası ortamda tek süper güç olma özelliğinin de etkisiyle ABD küresel anlamda liberal ekonomik uyumun sağlanması ve demokrasinin ve pazar ekonomisinin yayılmasına yönelik politikalar izlemiştir. Fakat 11 Eylül olaylarının etkisiyle ABD tekrar Soğuk Savaş dönemine benzer politikalar izlemeye başlamıştır. Amerikan Dış Politikası'nda caydırıcılık, çevreleme ve önleyici saldırı gibi kavramlar öne çıkmıştır. Küresel terör karşısında Amerikan ulusal güvenliğinin korunması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda ABD teröre destek verdiği, uluslararası güvenliğe tehdit oluşturduğu, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri hiçe saydığı iddia ederek Irak'ı işgal etmiştir. Fakat ABD, oluşumuna büyük katkıda bulunduğu Birleşmiş Milletler'in temel karar alma organı olan Güvenlik Konseyi'nin kararı olmadan gerçekleştirdiği bu işgalle hukukun üstünlüğünü kolaylıkla hiçe sayabilmiştir. Bu olay Amerikan tek yanlılığına verilebilecek birçok örnekten birisi olarak da gösterilebilir. Zira, güç kullanmaya izin verme konusunda Güvenlik Konseyi'nin yetkili olduğunu belirten BM Şartı'na (42. madde) rağmen ABD yakın bir tehlike durumunda her zaman kendisinde müdahale etme hakkının olduğunu görmektedir. Bu manada, ABD tehditlere karşılık vermek amacıyla her zaman tek yanlı olarak güç kullanabilir ve önleyici müdahalelerde bulunabilir.⁵ Buna bir başka örnek olarak ABD, Kosova Savaşı sırasında NATO'nun Güvenlik Konseyi onayı olmadan müdahale edebileceğini düşünmüştür. Öte yandan, Irak'ın teröre verdiği desteğe dair hiçbir kanıt bulunamamış ve ülke işgal sırasında demokrasiden uzak bir iç savaş ortamına sürüklenmiştir. Bu işgal ABD'nin Ortadoğu'daki askeri varlığını pekiştirmiş ve bölge petrolü üzerindeki çıkarlarını gözettiği.

1.2. Amerikan Dış Politikasında Afrika

Amerikan dış politikasında Afrika ABD'nin stratejik hedefleriyle kesiştiği dönemlerde yoğunluk kazanmıştır. ABD'nin pragmatist yapısı burada önemlidir. Örneğin 1945-1976 yılları arasında Afrika'da görece düşük olan ABD ilgisi, Sovyetlerin kıtadaki faaliyetleri ölçüsünde artmıştır. Soğuk Savaş döneminden sonra ise ABD'nin global ölçekte tek süper güç durumuna gelmesiyle Afrika'da rakipsiz kalmasından dolayı artan ilgisi yeniden azalmış ve gündeminin alt sıralarına düşmüştür. Bu artan ve azalan ilgiye rağmen ABD'nin Afrika politikasında genel bir süreklilikten söz etmek mümkündür.⁶ Bu sürekliliğin nedeni ise Afrika'nın Amerikan Dış

⁵ Maxime Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 76.

⁶ Aylin Ş. Görener, "ABD'nin Terör ve Petrol Eksikli Afrika Politikası", *Stratejik Analiz*, Sayı. 99, Temmuz 2008, s.46.

Politikası açısından hiçbir zaman siyasi öncelikli konumuna gelmemiş olmasıdır.

Daha öncede belirtildiği üzere Soğuk Savaş döneminde Amerikan Dış Politikası'nın ana amacı Sovyet hâkimiyetine ve ideolojisine karşı çevreleme politikasıydı. Bu amaçla ABD Sovyet ideolojisinin yayılmasını tüm dünyada engellemeye çalışmıştır. ABD'nin bu çabası Soğuk Savaş sırasındaki dış politikasının genel karakteristiği olmuştur. Bu bağlamda ABD'nin 1945-1991 yılları arasında Afrika'daki rolü de bu amaca hizmet etmekteydi. Çünkü Afrika'daki sömürgecilikten yeni çıkmış veya bağımsızlığını kazanmaya çalışan devletlerin Sovyetler bloğunu katılmaları çok muhtemeldi. Bu yeni ve kırılğan rejimler için sömürgeci bir geçmişi olmayan ve sömürgecilğe karşı duruşuyla Sovyetler Birliği ve ideolojisi Batı bloğuna göre daha çekiciydi. ABD de bunun farkında olarak Soğuk Savaş sırasında Afrika'yla olan ilişkilerini genel olarak Sovyet yayılmacılığının kıtada genişlemesini engellemek için kullanmıştır. Örneğin, ABD 1930-1974 yılları arasında Etiyopya İmparatoru olan Haile Selassie'yle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bunun nedeni Etiyopya'nın Sovyetlere karşı stratejik bir konumda ve Etiyopya ile global iletişim uydu ağı için işbirliği sağlanmasının önemli olmasıdır. 1970'lerde Etiyopya ile olan güvenlik işbirliği çatırdayınca ABD Etiyopya'nın sınır komşusu Somali'ye dönmüş ve burada bir askeri üs elde ederek Ortadoğu petrollerine karşı herhangi bir Sovyet tehdidine önlem almak istemiştir.⁷

Öte yandan, Batı Bloğunun lideri olarak demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi kavramları savunan ABD, Afrika'da Sovyet yayılmacılığına karşı bu kavramları bir kenara itip demokratik olmayan, ırkçı yönetimlerle bile ilişki kurmuştur. Soğuk Savaş reel politiğinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra kendisini dünyaya sömürgecilik karşıtı olarak tanıtan ABD, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 1960 yılında Sömürge Ülkeleri ve İnsanlarına Özgürlük Verilmesi Üzerine Karar (The Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples (UNGA Res 1514 (XV) (14 December 1960))⁸ oylamasında çekimser kalmıştır. Özellikle Vietnam Savaşı'ndan sonra ABD hür dünyanın lideri konumunu Afrika'da bir bakıma unutmuştur. Zaire ve Güney Afrika Cumhuriyeti güney Afrika bölgesinde komünizme bir kalkan görevi üstlenebileceği için ABD desteğini almıştır. ABD çıkarları sebebiyle ırkçı ve demokratik olmayan

⁷ Peter J. Schraeder, *United States Foreign Policy Toward Africa: Incrementalism, Crisis, and Change*, United Kingdom, Cambridge University Press, 1994, s.48.

⁸ Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>.

Güney Afrika Cumhuriyeti rejimine arka çıkmış ve Ekim 1975'te Namibya'yı işgal etmesini desteklemiştir.⁹ Güney Afrika Cumhuriyeti Namibya'yı Angola'da iktidara gelen, Afrika sosyalizmini savunan ve Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Angola'nın Bağımsızlığı için Halk Hareketi – İşçi Partisi (MPLA)¹⁰'ni devirebilmek için işgal etmişti. ABD bu harekete destek vererek hem Angola'nın Sovyet Bloğu'na katılmasını önlemeye hem de bölgedeki petrol çıkarları başta olmak üzere platin gibi yüksek teknoloji savunma sanayisi ve uzay endüstrisi için gerekli mineraller ve dünyanın en büyük altın rezervleri üzerindeki çıkarlarını korumaya çalışmıştır. Afrika'nın diğer bölgelerinde de durum farklı olmamıştır. Eğer bir ülkede iktidarda Sovyet yanlısı bir rejim varsa ABD muhaliflere yardım etmiştir. Libya, Angola, Etiyopya ve Mozambik buna örnek gösterilebilir.

Öte yandan Soğuk Savaş kapsamında ABD'nin hür dünyanın lideri olarak savunucusu olduğunu öne sürdüğü demokrasi ve insan hakları gibi ilkeleri tamamen unuttuğu söylenemez. Bu bağlamda Amerikan Kongresi dış yardımları için demokrasi ve insan hakları kriterlerini getirmiştir. Buna 1976 yılında çıkarılan Dış Yardım Yasası(Foreign Assistance Act), ABD askeri yardımlarının demokrasi ve insan haklarını ihlal eden ülkelere verilmemesi ve ABD'nin bu ülkelerle ilişkilendirilmesinin sakıncalarını kapsamıştır. Elbette bunda detente(yumuşama) dönemi de etkilidir. Fakat bu gibi gelişmelerin çok etkili olduğu söylenemez. Nitekim Carter döneminde(1977-1981) liberalleşmesi beklenen ABD'nin Afrika politikalarında görece bir değişim olmuş fakat 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali söz konusu olan değişime son vermiştir. Böylece Soğuk Savaş'ın gerçekleri yine dominant hale gelmiştir.¹¹ Kısacası Soğuk Savaş sırasında Amerikan dış politikasında Afrika politikaları genel olarak Sovyetlere ve ideolojisine karşı mücadele olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda, ABD militarist, anti-demokratik rejimlere yardım etmekten çekinmemiş ve zaman zaman Sovyet yanlısı iktidarların olduğu ülkelerin komşularını kışkırtarak kıta barış ve güvenliğini hiçe saymıştır.

Soğuk Savaş sonrası döneme bakıldığında ise Amerikan politika yapıcıları Afrika'da ABD askeri rolü ve sorumlulukların minimum düzeye

⁹ Deborah Potts, "The Changing Geography of Southern Africa", der. Chapman P. Graham ve Baker M. Kathleen, *The Changing Geography of Africa and the Middle East*, Londra ve New York, Routledge, 1992, s.14.

¹⁰ MPLA hakkında daha fazla bilgi için bkz. Oye Ogunbadejo, "Angola: Ideology and Pragmatism in Foreign Policy", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Cilt 57, Sayı 2, Bahar 1981, ss. 254-269.

¹¹ Görener, *op.cit.*, s.46.

indiğini düşünmüşlerdir.¹² Sovyet Bloğu'nun yıkılması ve ideolojik yayılma riskinin son bulması bu düşüncede etkili olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında tek süper güç konumuna gelen ABD Afrika ile daha az ilgilenmeye başlamıştır. Öte yandan, ABD, İngiltere ve Fransa Afrika'nın demokratikleşmesi için dış yardımlar yapacaklarını belirtmişlerdir. ABD de bu sözünü tutma yönünde eski Soğuk Savaş müttefikleri olan Zaire, Liberya ve Sudan'a olan yardımlarını politik liberalleşmeye karşı olmalarından dolayı kesmiştir.¹³ Soğuk Savaş sırasında milyarlarca dolarlık askeri ve ekonomik yardım alabilen Afrika ülkeleri bu yardımların devamı için siyasi koşullarla karşı karşıya kalmıştır. Nitekim Soğuk Savaş sonrası Afrika'ya görece düşük olan ABD ilgisi demokrasi ve insan hakları gibi konularla ilgili olmuştur. Bu bağlamda 3 Aralık 1992'de ABD, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Somali'deki duruma insani müdahale¹⁴ kapsamındaki kararı gereği Somali'ye asker göndermiş ve bir bakıma bu müdahale için kurulan koalisyonun önderi olmuştur. Bu durumda Soğuk Savaş sonrası Başkan Bush'un "Yeni Dünya Düzeni(The New World Order)" beklentisi etkilidir. Fakat müdahale esnasında 3 Ekim 1993'te 18 ABD askerinin Mogadişu'da hayatını kaybetmesi ABD'nin Afrika'ya daha temkinli yaklaşmasına neden olmuştur.¹⁵ Bu travmayla Başkan Clinton Ruanda'da yaşanan soykırıma tepkisiz kalmıştır. Bu bağlamda ABD-Afrika ilişkilerinde "Afrika'nın Sorunlarına Afrika'nın Çözümleri(African Solutions to African Problems)" retoriği etkili olmaya başlamıştır. Bu durum Afrika'nın kendi birliği konusunda adımlar atılmasına hız kazandırmıştır. Ayrıca bu dönemde reel politik ideallerin önüne geçmiştir. Bu bağlamda Nijerya'daki Abacha rejiminin insan hakları ihlallerine rağmen, AB ve bazı BM ülkeleri ekonomik ambargo uygularken, ABD Nijerya'daki petrol çıkarları dolayısıyla herhangi bir yaptırıma yanaşmamıştır.¹⁶ ABD stratejik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda Afrika'da etkin olmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Afrika'da güçlenmesi beklenen demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi söylemler ABD'nin ulusal çıkarları ile örtüştüğü

¹² Lauren Ploch, "Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa", *CRS Report for Congress*, 3 Nisan 2010, s.14.

¹³ Letitia Lawson, "U.S. Africa Policy Since the Cold War", *Strategic Insights*, Sayı.6, Nüsha 1, Ocak 2007.

¹⁴ 3 Aralık 1992 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 794 sayılı kararı gereği ABD tarafından komuta edilecek bir BM Barış Gücü(UNITAF) oluşturulması öngörülmüştür. Gücün temel görevi Somali'de yardımların dağıtımını düzenlemek ve ülke çapında güvenliği sağlamaktır. 1993'te bölgeye ulaşan güç 2 yıl boyunca görev yapmıştır.

¹⁵ Nicolas Van DE Walle, "US Policy Towards Africa: The Bush Legacy and the Obama Administration", *African Affairs*, Cilt 109, Sayı 434, 2009, s.2.

¹⁶ Görener, *op.cit.*, s.47.

oranda ilerleme kaydedebilmiş veya gerilemiştir. Öte yandan Soğuk Savaş sonrası Afrika'da düşen ABD ilgisi, yardımlarında azalmasına neden olmuştur. Bu durumda eski Soğuk Savaş müttefiklerine verilen Güvenlik Yardımı ve Ekonomik Destek Fonu'nun kaldırılması ve 1995 yılında Amerikan Kongresi'nin dış yardım programlarını azaltma kararı etkilidir. Genel olarak bakıldığında ABD'nin Afrika'ya olan yardımları Soğuk Savaş sonrası üçte bir oranında azalmış ve bu yardımların büyük bir çoğunluğunun dağıtıldıkları ülkeler ise ABD'nin Afrika'daki çıkarlarını yansıtmaktadır. Yardımların yüzde seksen beşi, petrol bakımından zengin olan dört ülkeye (Nijerya, Angola, Gabon, Güney Afrika) dağıtılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle 1998'de Tanzanya ve Kenya'da iki Amerikan elçiliğinin saldırıya uğraması kıtaya olan Amerikan ilgisini artırmıştır. Bu saldırılar ve karşılığında yapılan Amerikan misillemeleri bölgeye yönelik ABD stratejik politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Bu olaylardan sonra Clinton döneminde kıtada artmaya başlayan Amerikan askeri varlığı Bush döneminde özellikle 11 Eylül saldırılarıyla daha da artmış ve bu süreç daha önce de belirtildiği gibi ABD'nin altıncı ana komutanlığı olan Afrika Komutanlığı'nın kurulmasına kadar devam etmiştir ve etmektedir.

2. ABD'nin Enerji Bağlamında Afrika Politikaları ve Enerji Ticareti

2.1. Afrika'nın Enerji Rezervleri

Ekonomik alanda globalleşmeye bakıldığında Afrika çok büyük önem arz edememektedir. Özellikle 1970 ve 80'lerde Afrika kıtası elmas ve değerli mineralleri dışında çok küçük bir ekonomik çıkar bölgesiydi. Fakat son yıllarda Afrika'nın petrol ve doğalgaz rezervleri kıtanın ekonomik ve stratejik açıdan önemini artırmaktadır. Esasen Afrika BP(British Petroleum) verilerine¹⁷ göre 2009 yılında dünya kanıtlanmış petrol rezervlerinin %9,6'sına sahiptir. Bu oran Ortadoğu'nun % 56,6'lık oranına göre küçümsenebilir fakat 2025'e kadar Afrika'nın petrol rezervlerinde %91'lik bir artış öngörülmektedir.¹⁸ Giderek artan petrol talebi karşısında bu artış başta

¹⁷ BP(British Petroleum), "BP Statistical Review of World Energy June 2010, Oil", http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/oil_section_2010.pdf, (erişim tarihi 10.11.2010).

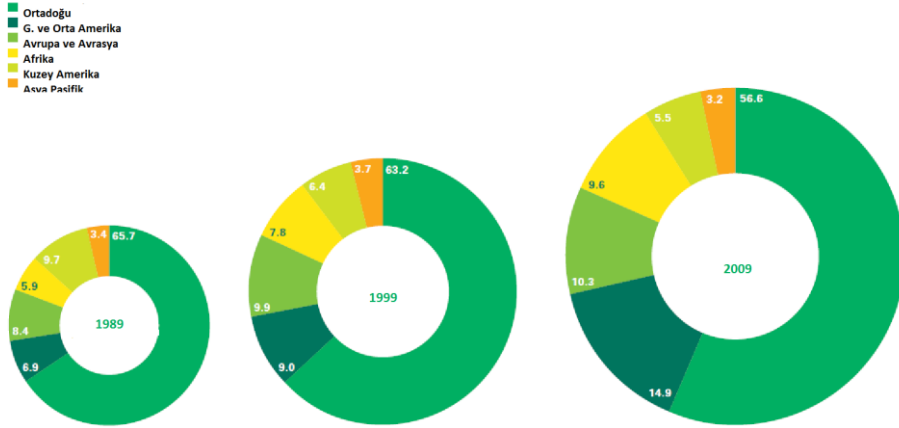
¹⁸ Micheal Klare ve Daniel Volman, " The African "Oil Rush" and American National Security", *Third World Quarterly*, Cilt 27, Sayı 4, Mayıs 2006.

ABD olmak üzere bütün global güçlerin ilgisini çekmektedir. Bu bağlamda, ABD'nin büyük petrol devlerinden Exxon'un¹⁹ Başkan Yardımcısı 1999'da şu açıklamayı yapmıştır: "Batı Afrika'da yapılan keşifler ve potansiyel dikkate alındığında gelecek operasyonlarda Afrika'nın, Exxon'un dünya çapı üretimde önemli bir paya sahip olacağını öngörebiliriz."²⁰

Afrika'nın petrol üreticilerinin 2009'daki yıllık petrol üretimlerine bakıldığında ise; Nijerya 37,2 milyon varil, Libya 44,3 milyon varil, Angola 13,5 milyon varil, Cezayir 12,2 milyon varil, Sudan 6,7 milyon varil, Mısır 4,4 milyon varil, Gabon 3,7 milyon varil, Kongo Cumhuriyeti(Brazzaville) 1,9 milyon varil, Ekvator Ginesi 1,7 milyon varil... Bu potansiyeli ile Afrika petrol üretimini giderek artırmaktadır. Örneğin 1989'da Libya yılda 22,8 milyon varil, Mısır ise 16 milyon varil petrol üretmekteydi.²¹ Afrika'nın kıta olarak dünya petrol üretimindeki artan pozisyonu da aşağıdaki grafiklerde açıkça görülebilir.

Tablo 1: Dünya Petrollerinin Bölgesel Olarak Kanıtlanmış Değerleri

Kanıtlanmış Rezervlerin Dağılımı (1989, 1999,2009)
Yüzdeler Dilimlerle

http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/oil_section_2010.pdf.

¹⁹ Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.exxon.com/USA-English/GFM/default.aspx>.

²⁰ Klare ve Volman, *op.cit.*, s.3.

²¹ BP, "BP Statistical Review of World Energy June 2010, Oil", http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/oil_section_2010.pdf, (erişim tarihi 10.11.2010).

Afrika'nın doğalgaz rezervlerine bakıldığında ise dünyanın en büyük 4. doğalgaz bölgesi olması dolayısıyla önemli bir yer tutmaktadır. 2009 verilerine göre dünya petrol üretiminin %7,9' unu karşılayan Afrika petrol kadar olmasa da önemli bir doğalgaz bölgesidir. Bu bağlamda Nijerya, Mısır, Cezayir ve Libya Afrika'da önemli doğalgaz ülkeleridir.²²

2.2. Afrika'da Amerikan Petrol Çıkarları ve Cheney Raporu

Petrolün sıvı ve kolay kullanılabilir olması önemini artırmaktadır. Nitekim petrolü rafine ederek kullanılabilir benzin ve mazota çevirerek enerjiye dönüştürmek uranyumu elektriğe dönüştürmekten(nükleer enerji) çok daha kolay ve ucuzdur.²³ Petrolün diğer enerji kaynaklarının yanında öne çıkması ABD açısından büyük bir öneme sahip olmasına neden olmaktadır. Özellikle 1985 sonu ve 1986 başında petrol fiyatlarında yaşanan düşüşün etkisiyle ABD'nin yüksek maliyetli petrol kuyularını ekonomik bakımdan zararlı hale getirmiştir. Bunun etkisiyle ABD'nin ulusal petrol üretimi düşmüştür. Örneğin, ABD'nin önde gelen petrol üreticisi Chevron'un kanıtlanmış rezervlerinin %55'i ABD topraklarındaiken, bu oran 1999 yılında %22'ye düşmüştür.²⁴ İthal edilen petrol ABD için daha ucuz hale gelmiştir. Bu bağlamda Ortadoğu petrollerine olan bağımlılığını azaltmayı amaçlayan ve önümüzdeki 10 yıllık süreçte petrol ihtiyacının %25'ini Afrika'dan karşılamayı düşünen ABD için kıta çok büyük önem arz etmektedir.

Dünya petrol üretiminin 1/4'ü ABD tarafından tüketilmektedir ki, 2005 yılında bu her gün üretilen yaklaşık 80 milyon varil petrolün 20 milyon variline denk gelmekteydi. ABD'nin tükettiği bu petrolün de yaklaşık %13-18'i Batı ve Orta Afrika tarafından karşılanmaktadır. Nitekim 2004 yılında ABD Afrika petrolüne 17.8 milyar dolar harcamıştır.²⁵ Bu bağlamda ABD'nin Afrika petrolü üzerindeki politikaları genel olarak 17 Mayıs 2001 tarihinde hazırlanmış olan 'Ulusal Enerji Politikası'na(National Energy Policy)²⁶ dayanmaktadır. Bu doküman Başkan Bush tarafından atanan

²² BP, "BP Statistical Review of World Energy June 2010, Natural Gas", http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/natural_gas_section_2010.pdf, (erişim tarihi 10.11.2010).

²³ Ian Rutledge, *Addicted to Oil: America's Relentless Drive for Energy*, Londra ve New York, I.B. Tauris, 2005, s.2.

²⁴ *Ibid.*, ss. 4-5.

²⁵ Sandra T. Barnes, "Terror, Oil, and Strategic Philanthropy", *African Studies Review*, Cilt 48, Sayı 1, Nisan 2005, ss. 3-4.

²⁶ Ulusal Enerji Politikası 2001 hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.wtrg.com/EnergyReport/National-Energy-Policy.pdf>.

Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu(National Energy Policy Development Group)'nun hazırladığı son rapordur ve grubun başkanlığını Dick Cheney yaptığı için rapor "Cheney Raporu" olarak da adlandırılmaktadır.

Cheney raporu Afrika'nın artan petrol üretim kapasitesinin Amerika'nın enerji ihtiyacı için gerekliliğinin altını çizmektedir. Ayrıca raporda Amerikan pazarı için Batı Afrika'nın hızla artan petrol ve doğalgaz kaynaklarıyla önemi vurgulanmaktadır.²⁷ Bu bağlamda rapor, Birleşik Devletleri Afrika petrol üretimi artırma ve bu petrolün Amerikan pazarına aktarılmasını sağlama yönünde gayretli bir çalışmaya çağırılmaktadır. Bunu gerçekleştirmek için de Amerikan petrol şirketleri Afrika'da yatırımlarını artırması konusunda desteklenmiştir.

Öte yandan Afrika ülkelerindeki yaygın yolsuzluk, modası geçmiş ve yatırımları negatif etkileyen yasalar, iç karışıklıklar ve anlaşmazlıklar ve şeffaf olmayan yönetimler ABD açısından petrol yatırımları için engel teşkil etmektedir. Bu noktada Bush yönetimi iki duruma önem vermiştir: birincisi kıtadaki yolsuzlukları azaltmak ve dış yatırımın önündeki yapısal engelleri kaldırmak; ikincisi, tesisleri ve personellerinin güvenliği konusunda yabancı petrol şirketlerinin sıkıntılarını gidermek için güvenli bir ortam oluşturmak.²⁸

Raporun yayınlandığı tarihten itibaren ABD bunu bir politika olarak benimsemiştir. Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Enerji Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı Afrika'daki aktivitelerini artırmıştır. ABD petrol çıkarları bağlamında Afrika'da giderek daha etkin bir pozisyon olarak resmi ziyaretlere, bölgesel işbirliğine ve Afrika'daki terör faaliyetleriyle mücadele gibi güvenlik konularına ağırlık vermiştir vermektedir. Bununla birlikte Amerikan dış politikasının genel karakteristiği olan pragmatist yapısı Afrika politikalarında etkinlik kazanmıştır. Örneğin ABD Libya ve Sudan gibi ülkelerle petrol yatırımı yapmak için yakınlaşmıştır. Bilindiği üzere Libya-ABD ilişkileri 1988 yılında "Lockerbie" adındaki uçağın bombalanması üzerine bozulmuştur. 2003'te Libya'nın olayda hayatını kaybedenlerin ailelerine tazminat ödemeyi kabul etmesi ve 2004'te de Kitle İmha Silahları programını terk ederek nükleer silahların yayılmasını önleyen antlaşmayı(NPT) imzalaması iki ülkeyi yakınlaştırmıştır. Bunun üzerine Başkan Bush Amerikan petrol şirketlerinin Libya'ya yatırım yapmasını engelleyen yasağı kaldırmıştır. Böylece Amerikan petrol şirketleri (Occidental Petroleum, Chevron...) ambargodan önceki Libya petroleri

²⁷ *National Energy Policy Development Group(Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu)*, "National Energy Policy", Washington, DC, 17 Mayıs 2001, Bölüm 8, s.11.

²⁸ Klare ve Volman, *op.cit.*, s.5.

üzerine yaptıkları anlaşmaları tazeleme ve yeni anlaşmalar imzalama hakkı elde etmiştir. Sudan özelinde de Kuzey ve Güney Sudan arasındaki dini çatışma nedeniyle 1997 yılında Başkan Clinton tarafından uygulanan ekonomik yaptırımlar, Başkan Bush döneminde Kuzey ve Güney arasında barışın sağlanmasıyla kaldırılmıştır.

Yukarıda verilen bilgilerin ışığında önümüzdeki 15 yıllık süreçte ABD'nin Afrika enerji kaynaklarına olan bağımlılığının artacağı söylenebilir. Bu bağlamda 2004'te ABD'nin petrol ithalatının %15'i Afrika'dan karşılanırken 2006'da bu oran %22 olmuştur.²⁹ Soğuk Savaş sonrası dönemde kıtaya azalan Amerikan ilgisi, Afrika'daki yeni petrol keşifleri ve beklenen üretim artışı sonrası yukarı doğru bir artış trendi göstermektedir. Özellikle radikal İslami örgütlerin Ortadoğu'dan sonra Afrika'da da varlığını hissettirmesi kıtada ABD için hayati önem taşıyan enerji güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu yüzden kıtada artan ABD askeri varlığı pek de şaşırtıcı değildir.

2.3. Afrika'daki Amerikan Enerji Şirketleri

ABD Afrika'dan yaptığı enerji ithalatını büyük şirketler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. İthalatın yanında bu şirketler Afrika'da milyarlarca dolarlık dev yatırımlar yapmaktadırlar. 2005 yılında Afrika'nın hammadde ve enerji sanayisine yaklaşık 15 milyar dolarlık bir Amerikan yatırımı gerçekleşmiştir. Bununla birlikte zamanın Enerji Bakanı Samuel Bodman 2006 yılında yaptığı bir konuşmasında Gine Körfezinde Amerikan enerji yatırımının 11 milyar doları aştığını belirtmiştir. Ayrıca Amerikan Anadarko petrol şirketinin Cezayir'deki en büyük petrol üreticisi olduğunu ve Mısır'da önemli bir Amerikan enerji yatırımı bulunduğunu söylemiştir. Oasis Grubu olarak adlandırılan ConocoPhillips, Marathon, ve Hess petrol şirketlerinin 1986'dan sonra Libya'ya yeniden döndüğü ve ayrıca Occidental, Chevron ve ExxonMobil gibi şirketlerin de Libya'da yatırım yapmak için saha aradığı aynı konuşmada vurgulanmıştır.³⁰ Öte yandan ExxonMobil ve Chevron Afrika kıtasındaki en büyük iki Amerikan petrol şirketi olarak öne çıkmaktadır. Özellikle yeni petrol ve doğalgaz keşfi ile zaten kıtada devasa enerji yatırımı olan Amerikan şirketlerinin etkinliklerini daha da artırmaları öngörülmektedir.

²⁹ Angelica Austin; Danila Bochkarev; Willem Van Der Geest, "Energy Interests and Alliances: China, America and Africa", *EastWest Institute*, Policy Paper, Ağustos 2008, s.15.

³⁰ *Ibid.*, s.16.

3. Afrika'da İstikrar ve Düzenin ABD için Önemi ve Alınan Önlemler

3.1. Petrol Üretim İstikrarının ve Enerji Koridoru Güvenliğinin Önemi

Petrol ithalatının dörtte birinin Afrika'dan karşılamayı düşünen ABD, Cheney Raporu'nda da belirtildiği gibi büyük petrol şirketlerini Afrika'da yatırım yapmaları konusunda desteklemiştir. Bu bağlamda, geçtiğimiz on yıllık dönemde Amerikan petrol şirketleri Batı ve Orta Afrika petrol faaliyetlerine yaklaşık 40 milyar dolar tutarında yatırımlar yapmışlardır. Bu yatırımların başarısı büyük oranda Afrika'da petrol üretim istikrarına ve enerji koridoru güvenliğine bağlıdır. Öte yandan, Afrika'da istikrarın Amerikan ekonomisine istihdam açısından büyük bir yararı vardır. Nitekim ABD'de 100.000'den fazla iş pozisyonu Afrika petrolüyle alakalıdır ve bu pozisyonların çoğu Teksas, Luiziana ve Kaliforniya'dadır.³¹

Petrol üretiminin önündeki ana sorun herhangi bir karışıklıktan etkilenme durumunun yüksek olmasıdır. Bu noktada petrol hırsızlığı, vandalizm, tesislere saldırılar, Afrika ülkelerinde çıkan isyanlar üretim istikrarını etkilemektedir. Örneğin, 2003 yılında Nijerya'da yaşanan karışıklıklar ve eylemler günlük petrol üretimini 800.000 varil civarında düşürmüştür. Bununla birlikte üretim miktarındaki düşüş, talebi her geçen gün artan petrol fiyatlarında artışa neden olmaktadır. Zaten petrol üretiminde herhangi bir değişiklik olmaması da talep arttığından petrol fiyatını yükseltmektedir.³² Bu durum dünya petrolünün dörtte birini tüketen ABD açısından çok büyük bir ekonomik sıkıntı yaratmaktadır. Bu yüzden, artarak devam eden Afrika petrol üretim istikrarı Amerikan ulusal güvenliği için hayati bir önem taşımaktadır.

Petrol üretiminin Amerikan ulusal güvenliği ile bağlantısından dolayı Soğuk Savaş sırasında bile ABD Savunma Bakanlığı için düşük öneme sahip olan Afrika, günümüzde artan ABD askeri varlığı ile karşı karşıyadır. Özellikle Ortadoğu kaynaklı radikal İslami örgütlerin Afrika'da faaliyet alanı bularak enerji koridorlarının güvenliğini tehdit altına almasıyla kıtada Amerikan askeri aktivitelerinin artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, ABD 2002 Ulusal Güvenlik Strateji raporu Afrika'ya yönelik daha stratejik

³¹ Barnes, *op.cit.*, s.4; David Goldwy; Morrison J. Stephen, "Promoting Transparency in the African Oil Sector: A Report of CSIS Task Force on Rising U.S. Energy Stakes in Africa", CSIS, Mart, s.16, www.csis.org/africa/index.htm#oil, (erişim tarihi 16.11.2010).

³² James J. F. Forest ve Matthew V. Souza, *Oil and Terrorism in the New Gulf*, ABD, Lexington Books, 2006, s.3.

bir yaklaşımın gerekliliğinin altını çizmiştir. 2006 Ulusal Güvenlik Stratejisi³³ ise Afrika'ya yüksek öncelik vermiş ve ABD güvenliğinin Afrikalılarla ortaklaşa olarak kırılgan ve başarısız devletleri güçlendirerek ve idarî boşluk bulunan bölgeleri etkin demokrasilerin kontrolüne sokarak sağlanabileceği vurgulanmıştır.

ABD'nin Afrika hakkındaki 2002 ve 2006'da Ulusal Güvenlik Stratejilerinde belirtilen yeni politikalarının oluşmasında Afrika'nın petrol üretim istikrarının ABD açısından önemi kadar 11 Eylül sonrası oluşan ortam da etkilidir. Zira zayıf devlet kurumları, kötü yönetimler ve istikrarsızlık sonucu oluşan başarısız devlet örneklerinin terörü besleyen ortamlar olduğu kabul edilmiştir. Böylece "Afrika Boynuzu"(Somali, Cibuti, Etiyopya, Eritre) olarak adlandırılan bölge, Sahra Çölü çevresi ve Gine Körfezi'nde Amerikan askeri varlığı artmıştır. ABD'nin bahsi geçen politikalarının ana amacı Afrika'da enerji üretiminin istikrarı ve güvenliğidir. Zira kıtadaki Amerikan yatırımlarının %70'inden fazlası enerji sektörü üzerinedir.

3.2. Düzen ve İstikrar için ABD'nin Afrika'ya Yönelik Ulusal Güvenlik Stratejisi

11 Eylül olaylarının ardından Afrika'da askeri harcamalarına bakıldığında ABD'nin kıtada nasıl bir politika izleyeceği ortaya çıkmıştır. 1998-2001 yılları arasında ABD'nin silah sağlama, eğitim ve barış operasyonlarına harcadığı rakam 296 milyon dolarken, 2002-2005 yılları arasında bu rakam 597 milyon dolara çıkmıştır.³⁴ Terörle mücadele kapsamında ABD, kıtadaki askeri varlığını da artırmıştır. ABD'nin 11 Eylül sonrası anlayışında güvenlik ve kalkınma arasındaki bağlantıya vurgu yapılarak Afganistan örneği üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere Afganistan'ın başarısız devlet olma sürecinin sonunda Taliban ortaya çıkmıştı. Bu yüzden ABD Afrika'daki kırılgan devletlerin ekonomik gelişimlerine destek vererek bu devletlerin radikal yada militan İslam yapılarına dönüşmelerini engellemeyi kendisini görev edinmiştir. Ek olarak kıta devletleri askeri olarak da desteklenmiştir. Zira sınır güvenliklerinin yetersiz olması, idarede ve kamu finansmanı sağlamada zayıflık, görece çözülmesi zor iç karışıklıklar ve silaha ulaşımın kolaylığı Afrika'yı niteleyen

³³ Ulusal Güvenlik Stratejisi 2006 hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/>.

³⁴ Barnes, *op.cit.*, s.6.

durumlardır.³⁵ Nitekim El-Kaide gibi radikal İslami örgütler 1989 yılından itibaren Sudan İslam Devleti'nin de yardımlarıyla Afrika'da faaliyet göstermeye başlamıştır. El-Kaide'nin Somali'deki partneri El İttihat ise 1992 ve 1993 yıllarında Muhammed Farah'ı destekleyerek Somali'de Amerikan askerlerine saldırılarda etkili olmuştur. 1995 yılında Kenya ve 1998 yılında Tanzanya'daki ABD elçiliklerine saldırıları El-Kaide üstlenmiştir. Clinton döneminden başlayarak güvenlik ve kalkınma arasında bağlantı kurulmasının ardından kıtaya olan Amerikan dış yardımı artış göstermiştir. 2000 yılında 2,5 milyar dolar olan yardım 2007 yılında 7,5 milyar dolara, 2009 ise 8,7 milyar dolara çıkmıştır. Bu yardımlardan 2008 yılında Afrika'da en çok Kenya(599 milyon dolar), Güney Afrika(574 milyon dolar), Nijerya(486 milyon dolar), Etiyopya(455 milyon dolar) ve Sudan(392 milyon dolar) yararlanmışlardır.³⁶

Öte yandan ABD terörle mücadele ve enerji güvenliği sağlama konusunda 5 ana adım atmıştır. Bu beş adım Amerikan Kongresi tarafından görevlendiren Afrika uzmanlarınca 2004 yılında bir istişare toplantısında belirlenmiştir. ABD'nin Afrika'ya yönelik ulusal güvenlik stratejisi olarak anılan bu adımlar şunlardır: Petrol ve Global Ticaret, Kıyı Güvenliği, Silahlı Çatışmalar, Terörizm ve HIV/AIDS.³⁷

Petrol ve Global Ticaret adımına bakıldığında ABD Sahra altı Afrika'yla olan ekonomik ilişkilerini artırma ve güçlendirme yoluna gitmiştir. 1990 yılından bu yana ABD ve Afrika arasındaki ticaret 3 kat artmıştır. 2000 yılında da Clinton yönetimi kıtaya kapsamlı bir ABD ticaret ve yatırımı için Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu'nu(AGOA-African Growth and Opportunity Act)³⁸ hazırlamıştır. AGOA kapsamında ABD'nin Afrika'dan ithalatının önemli bir kısmını enerji kaynakları oluşturmaktadır. Bu bağlamda Nijerya global anlamda ABD'ye petrol sağlayan en büyük 5. petrol üreticisidir. Ayrıca dünya petrol fiyatları Nijerya'daki siyasi gelişmelerden ve boru hatlarına yapılan periyodik saldırılardan etkilenmektedir. Bu yüzden ABD'nin Afrika'daki kuvvetlerinin temel görevi Nijerya petrol yataklarını güvenli hale getirmektir.

Kıyı Güvenliği'ne bakıldığında Afrika sahillerde özellikle Gine Körfezi, Aden Körfezi ve Batı Hint Okyanusu kıyılarında son zamanlarda

³⁵ Harvey Glickman, "Africa in the War on Terrorism", *Journal of Asian and African Studies*, Cilt 38, Sayı 2-3, 2003, ss. 162.174.

³⁶ Daha fazla bilgi için bkz. http://www.usaid.gov/locations/sub-saharan_africa/.

³⁷ Ploch, *op.cit.*, ss. 14-19.

³⁸ AGOA hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.agoa.info/?view=&story=news&subtext=852>.

kaçakçılık, korsanlık ve illegal balıkçılık görülmektedir. Afrika yönetimlerinin kıyıları korumadaki yetersizlikleri bu sularda insan kaçakçılığından uyuşturucuya ve silah kaçakçılığına birçok illegal olaya neden olmaktadır. Bunlardan da önemlisi bu durum deniz ticaretine ve açık denizdeki petrol tesislerine karşı korsanlık ve sabotaj tehdidini doğurmaktadır. Bu bağlamda Bush yönetimi 2005 yılında Kıyı Güvenliği için Ulusal Strateji'yi(National Strategy for Maritime Security)³⁹ yayınlamıştır. Bu strateji denizlerde serbestlik ve yüksek ulusal çıkar olarak Afrika ülkeleriyle sınır ve sahil güvenlik girişimlerini finanse etmek için ticareti koruma ve kolaylaştırma gibi konular içermektedir. Nitekim ABD donanması Gine Körfezi'nden Angola'ya kadar olan bölgede devriye göreve üstlenmektedir. Ek olarak Somali'deki korsanlarla mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyona da ABD önderlik etmektedir. Kıyı güvenliğinin sağlanması petrol ithalatı için önemlidir. Zira Batı Afrika petrollerinin ABD'ye güvenli bir şekilde taşınması bir ulusal güvenlik meselesi olmuştur. Orta Doğu petrollerinin bir kısmı da Afrika'nın Hint Okyanusu kıyılarından Ümit Burnu'na oradan da Atlas Okyanusu yoluyla ABD'ye ulaşmaktadır. Bu bağlamda kıyı güvenliğinin sağlanması bu ithalat yollarının güvenliği için kilit bir öneme sahiptir.

Silahlı Çatışmalar konusunda ise Afrika'nın bazı kesimlerinde siyasi çatışmalar ve istikrarsızlıklar insani sıkıntılara, zayıf ekonomilere yol açmakta ve sosyo-politik gelişimleri engellemektedir. Bu çatışmalar ve istikrarsızlıklarla mücadelede Afrika devletlerinin bazıları(Gana, Etiyopya, Nijerya, Güney Afrika...) askeri olarak mücadele etmede kararlı olsa da gayretleri yeterli sonuçlar vermemektedir. ABD başta olmak üzere bazı ülkeler Afrika ülkelerinin etkinliğini artırmak için malzeme ve eğitim desteği yapmaktadırlar.

Terörizm'le mücadele konusu ise hem oğul Bush hem de Obama yönetimleri tarafından yüksek ulusal güvenliği tehdit eden ana unsurlardan birisi olarak adlandırılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi ABD büyükelçiliklerinin Afrika'da saldırıya uğraması gibi olaylar kıtanın terörizmle mücadele kavramıyla anılmaya başlanmıştır. ABD yetkilileri Afrika'da terör uzantısının Irak, Afganistan ve Pakistan'daki olayları desteklediğini ve Afrika'da idarenin zayıf olduğu bölgelerin terörün beslenme noktaları olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda başarısız

---

³⁹ Daha fazla bilgi için bkz. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/homeland/maritime-security.html>.

devletlerin ve bahsi geçen idarenin zayıf olduğu bölgelerin teröristler için "güvenli birer cennet" olduğunun altı çizilmektedir.⁴⁰

HIV/AIDS'le mücadele ABD'nin Afrika politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu konu ABD'nin Afrika'ya yaklaşımında bir maske görevi görmektedir. Afrika'da halk desteği ve Amerikan sempatisinin artması ABD'nin kıtaya yönelik çıkarlarına ulaşmasını kolaylaştıracak bir etkidir. HIV/AIDS'le mücadele konusu Afrika için çok gereklidir. 2008 UNAIDS verilerine göre dünyada HIV virüsü taşıyanların %67'si Afrika kıtasındadır. Bu oran yaklaşık 22 milyon insanı içermektedir. ABD bu konuda Başkan Bush döneminde HIV'le mücadelede "AIDS'e Çare için Başkan'ın Acil Planı'nı (PEPFAR-President's Emergency Plan for AIDS Relief)⁴¹" açıklamıştır.

3.3. Afrika'ya Yönelik Güvenlik Stratejisi için ABD'nin Kullandığı Araçlar

ABD Başkan Clinton döneminden başlayarak güvenlik ve kalkınma konularına ortak ele almış ve bu anlayışı Afrika politikalarına yansıtmıştır. Afrika'ya olan ABD ilgisi ve dış yardımı Soğuk Savaş sonrası dönemine kıyasla artmıştır. Bu artış yukarıda belirtilmiştir. Bunun yanında güvenlik konusu açısından Orta Doğu'daki terör faaliyetlerinin Afrika'ya yansımaları ABD kıtadaki askeri varlığını artırmıştır. Afrika ülkelerine askeri materyal, eğitim ve teknik desteğini artıran ABD, 2002 yılında Cibuti de bir askeri üs kurmuş ve bu üste bölgedeki terörist faaliyetlerin takibi amacıyla bir Birleşik Müttefik Görev Gücü- Afrika Boynuzu Komutanlığı(Combined Joint Task Force Horn of Africa Command) konuşlandırmıştır. Cibuti'yle güvenlik ilişkilerini artıran ABD, Eritre ve Etiyopya ile de güvenlik bağlarını güçlendirmiştir.⁴² Büyük Sahra çevresindeki devletlerle de güvenlik alanında işbirliğine giden ABD'nin Çad, Nijer, Moritanya ve Mali gibi ülkelerde askeri eğitim ve istihbarat amaçlı 1000 kadar askeri bulunmaktadır.⁴³ Bunların yanında ABD Afrika'da oluşturduğu birçok askeri ve mali program vardır. Nitekim bunlar ABD'nin Afrika politikalarında kullandığı araçlardır. Bu yüzden söz konusu araçların daha yakından incelenmelerinde fayda vardır.

⁴⁰ Jessica Piombo, "Terrorism and U.S. Counter-Terrorism Programs in Africa: An overview", *Strategic Insights*, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2007, s.5.

⁴¹ PEPFAR hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.pepfar.gov/>.

⁴² Adekeye Adebajo, "Africa and America in an Age of Terror", *Journal of Asian and African Studies*, Cilt 35, Sayı 2-3, Haziran 2003, ss. 175-191.

⁴³ Görener, *op.cit.*, s.49.

Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu (AGOA) Başkan Clinton döneminde Afrika'yla olan ticareti geliştirmek için hazırlanmıştır. Zira kanun çıktığında Afrikalı ülkeler bunu iyi bir durum olarak karşılamışlardı. Çünkü kanun ticaret bariyerlerini azaltarak büyük Amerikan ekonomisini Afrika'ya açıyordu.⁴⁴ 2007 yılında Moritanya'nın da katılımıyla AGOA 40 Afrika ülkesine kapsamıştır. AGOA kapsamında 2007 yılında ABD'nin Afrika'ya olan ihracatı 14.4 milyar dolara çıkmıştır. Bu rakam 2001 yılındaki rakamın yaklaşık iki katıdır. Öte yandan ABD'nin Afrika'dan ithalatı 3 kat artarak 67,4 milyar dolara çıkmıştır. Nitekim bu ithalatın büyük bir kısmı enerji kaynaklarıdır. Öte yandan AGOA Sahra Altı Afrika'da ticaret kapasitesi inşa etme(trade capacity building) sorumluluğu da üstlenmiş ve 2001-2007 yılları arasında bu sorumluluk için 1,6 milyar dolar ödemiştir. ABD'nin direk dış yatırımlar bazında da bir yükseliş olmuş ve 2006 yılında 2001'e göre %52 artış göstererek 13.8 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.⁴⁵

Birleşik Müttefik Görev Gücü- Afrika Boynuzu(CTFC-HOA) 2002 yılında Birleşik Devletler Merkez Komutanlığı(CENTCOM) bünyesinde bölgede aktif olarak bulunan uluslararası terörist gruplarını bulmak ve yok etmek amacıyla kurulmuştur. Güç 1500-2000 civarında personeliyle Cibuti, Etiyopya, Eritre, Kenya, Somali ve Sudan'da aktif olarak görev almaktadır. Bununla birlikte Güç, Burundi, Çad, Komor Adaları, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Madagaskar, Ruanda, Tanzania, Uganda ve Yemen'i ilgi alanları olarak adlandırmıştır. Güç genel olarak bölgedeki güvenlik güçlerine terörle mücadele konusunda ve diğer askeri konularda eğitim vermektedir. Öte yandan Afrika Birliği'nin Somali'deki gücü AMISOM'a da destek vermektedir. Merkezi Cibuti Camp Lemonier olan Güç, 2007 yılında Afrika Komutanlığı kurulunca bu komutanlığın bünyesine katılmıştır.⁴⁶

Sonsuz Özgürlük Operasyonu: Trans-Sahra(Operation Enduring Freedom: Trans-Sahara) esasen 2002 yılında Mali, Çad, Nijer, ve Moritanya'nın sınır güvenliği ve terörle mücadele kapasitesini artırmak için açıklanan Pan-Sahel Girişimi'nin(Pan-Sahel Initiative) devamıdır. Pan-Sahel

⁴⁴ Carol B. Thompson, "US Trade with Africa: African Growth&Opportunity?", *Review of African Political Economy*, Cilt 31, Sayı 101, 2004, ss. 457-474.

⁴⁵ *The Office of the United States Trade Representative(Birleşik Devletler Ticaret Temsilciliği)*, "2008 Comprehensive Report on U.S. Trade and Investment Policy Toward Sub-Saharan Africa and Implementation of the African Growth and Opportunity Act", Mayıs 2008, s.5.

⁴⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Africom Resmi Sitesi, <http://www.hoa.africom.mil/AboutCJTF-HOA.asp>.

Yemen ve Afrika Boynuzu'nu kontrolü için 8 ülkeyi(Cezayir, Mali, Fas, Moritanya, Nijer, Senegal, Çad ve Tunus) birleştirmeyi öngörüyordu. Girişim silah kaçakçılığı, uyuşturucu trafiği ve uluslararası terörist hareketlerinin kontrolünü amaçlamıştır. 2005 yılında Sonsuz Özgürlük Operasyonu: Trans-Sahra'yla güçlenen program 2008 yılında Afrika Komutanlığı bünyesine girmiştir. Trans-Sahra Terörle Mücadele Girişimi'yle de bölgede terörle mücadele işbirliği oluşturulmuştur.

Afrika Komutanlığı(AFRICOM) bir anlamda ABD'nin Afrika'ya verdiği önemi yansıtmaktadır. Şubat 2007'de ilan edilen ve bir yıl sonra kendi ayakları üzerinde bir birim haline gelen AFRICOM, ABD'nin birleşik komutanlıklarından altıncısıdır.⁴⁷ AFRICOM'dan önce Afrika diğer 3 merkez komutanlığının sorumluluğundaydı. Avrupa Komutanlığı(EUCOM) -merkezi Almanya'da- Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti başta olmak üzere bazı Afrika ülkeleri, Merkez Komutanlığı(CENTCOM) -merkezi Florida'da- sekiz Doğu Afrika ülkesi, Pasifik Komutanlığı(PACOM) -merkezi Hawaii'de- Komor Adaları, Madagaskar gibi ülkelerden sorumluydu. Hatta Afrika ile ilgili konular Avrupa Komutanlığı'nın zamanın yarısını meşgul etmeye başlamıştı.

AFRICOM'un program ve aktivitelerine bakıldığında ortak konvansiyonel güçlere kapasite sağlama, ortak güvenlik güçlerinin kapasite artırımını destekleme, güçlü stratejik ilişkileri teşvik etme, savunma alanında reform faaliyetleri yürütme, bölgesel işbirliğini ve birlikte işlerliği güçlendirme, uluslararası ve radikal tehditlerle mücadele, çatışma bölgelerinde istikrara katkı yapma, istikrara yol açan durumları belirleme gibi görev ve sorumluluklar yüklenmiştir.⁴⁸ Bunların yanında AFRICOM AIDS'in yayılmasını yavaşlatma ve Çin'in artan nüfuzuna karşılık verme gibi misyonları da vardır.

AFRICOM güvenlik, diplomasi, refah ve kalkınma hedefleri arasında paralellik kuran bir yapıdır. Bu bağlamda bünyesinde Dışişleri Bakanlığı, Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı(USAID) ve diğer bazı kurum ve kuruluşların temsilciliklerini barındırmaktadır.⁴⁹ AFRICOM bir nevi ABD'nin Afrika'da çeşitli birimlerden yönetilen birçok programın idaresini

⁴⁷ Esra P. Albayrakoğlu, "Amerika'nın AFRICOM AÇILIMI", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Aralık 2009,

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=538:amerik-ann-afrcm-aclm&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150, (erişim tarihi 16.11.2010).

⁴⁸ William E. WARD, "2010 Posture Statement United States Africa Command, Partnership Peace Stability", *U.S. Africa Command*, 2010, s.12.

⁴⁹ Albayrakoğlu, *op.cit.*

ele almıştır. AFRICOM'un 2007 yılındaki bütçesi yaklaşık 50 milyon dolarken 2008 yılında 75,5 milyon dolar olmuştur. 2010 yılında da komutanlığın bütçesinin 278 milyon dolar olması hesaplanmaktadır.⁵⁰

AFRICOM'un kuruluşu Afrika'da kuşkuyla karşılanmıştır. Afrikalılar komutanlığın ABD çıkarlarına hizmet eden bir projenin ürünü olduğunu düşünmüşler ve Afrika çıkarlarının göz ardı edilebileceğinden kaygılanmışlardır. Zaten AFRICOM'un kuruluş aşamasında Afrikalılara danışılmaması bunu doğrular niteliktedir. Bu görüşün özellikle Afrika'nın büyük ekonomik güçlerinden olan Güney Afrika'nın yanında Nijerya ve Cezayir tarafından paylaşılması kıtada Amerikan diplomasisini zorlamıştır.⁵¹ Afrikalıların kuşkulu yaklaşımları ve eleştirileri sonucunda AFRICOM'un merkezinin Afrika'da olma fikri ters tepmiş ve komutanlığın merkezi Stuttgart'ta kurulmuştur.

ABD yukarıda belirtilen mali ve askeri programlarıyla Afrika politikalarının gündeminde üst sıralara tırmandığını göstermiştir. ABD'nin kıtaya olan yardım politikaları her ne kadar değerli olsa da Soğuk Savaş'tan bu yana ABD'nin Afrika politikalarındaki çıkarıcı yaklaşımı Afrika ülkelerini tedirgin etmektedir. Zira ABD'nin kıtadaki askeri varlığının artmasının yeni petrol keşiflerinden ve Orta Doğu'daki Amerikan karşıtı yükselen radikal İslami örgütlerin Afrika'daki yansımalarından sonrasına denk gelmesi Afrikalıların bu endişelerini haklı duruma getirmektedir. Günümüzde bile Soğuk Savaş alışkanlıklarından bazılarını devam ettiren ABD petrol çıkarları açısından petrol zengini Afrika ülkelerinin yöneticilerine aktarılan şaibeli para akışlarını görmezden gelebilmektedir. Bu bağlamda, bazı Amerikan uluslararası petrol şirketlerinin Ekvator Ginesi'nin bazı yetkililerine gönderdiği milyonlarca dolar Haziran 2004 tarihindeki Senato toplantılarında açığa çıkmıştır.⁵² Bu gibi olaylar ABD'nin Afrika'da savunduğu demokrasi, şeffaflık, yolsuzlukla mücadele gibi kavramların tutarsızlıklar içerdiği ve asıl amacın da Amerikan ulusal çıkarları ile ilgili olduğu izlenimini uyandırdığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan ABD'nin Afrika'daki askeri yayılmasından ziyade ekonomik ve sosyal açıdan yaklaşmasının hem Afrika ülkeleri hem de ABD açısından daha faydalı olacağı açıktır. Bu yaklaşım Afrika'nın ABD ihracatının çeşitlendirilmesi(Afrika-ABD ihracatının %97'si enerji kaynaklarıdır), ABD'nin kıtaya olan yardımlarının ve yatırımlarının artırılması

⁵⁰ U.S. AFRICOM Public Affairs Office, "Fact Sheet: United States Africa Command", 18.10.2008, <http://www.africom.mil/getArticle.asp?art=1644>, (erişim tarihi 22.11.2010).

⁵¹ De WALLE, *op.cit.*, s.14.

⁵² Barnes, *op.cit.*, s.5.

gerekmektedir. Günümüzde ABD'nin Afrika'ya doğrudan dış yatırım(FDI), toplam Amerikan doğrudan dış yatırımı ile karşılaştırıldığında %1'den az bir orana denk gelmektedir. Bu oran ABD'nin Afrika kalkınmasının koşullarının oluşturulması söyleminin ne kadar gerçekçi olduğunu açıklamaktadır.

4. Afrika'da Diğer Büyük Güçler ve ABD Politikalarına Etkileri

Özellikle 11 Eylül olaylarının ardından Afrika'daki etkinliğini ve varlığını artıran ABD kıtada faaliyet gösteren tek büyük güç değildir. Çin ve Avrupa Birliği(AB) başta olmak üzere diğer büyük güçler son yıllarda Afrika'ya verdikleri önemi artırmışlar ve kıtada etkinlik alanlarını genişletmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Afrika'nın ilerleyen dönemlerde büyük güçler arasında bir mücadele alanı olacağı aşikârdır. Bu mücadelenin nedenini de Batı Afrika petrol rezervinin yaklaşık 60 milyar varil olarak belirlenmesinin ardından Çin-Amerikan-Fransız şirketlerinin imtiyaz elde etme yarışına bağlamak yanlış olmaz. Bu bağlamda ABD dışındaki Afrika'yla ilgilenen güçlerin faaliyetlerini kısaca irdelemekte fayda vardır.

4.1. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti(Çin) ABD dışında kıtada faaliyetlere önem veren güçlerin başında gelmektedir. Kıtayla hem ekonomik hem de siyasi anlamda ilişkilerini güçlendiren Çin ABD'nin Afrika'daki en büyük rakibi olarak adlandırılabilir. Afrika'ya olan Çin ilgisi bir anlamda ülkenin giderek büyüyen ve devleşen ekonomisiyle alakalıdır. Zira hızla büyüyen Çin ekonomisi hammadde ve enerji ihtiyacını Afrika'dan karşılama yoluna gitmiştir.

Giderek gelişen ve güçlenen Çin-Afrika ekonomik ilişkilerinin altın dönemi 2000 yılından sonra başlamıştır. 2000-2007 yılları arasında Çin'in dış ticaret hacmi %7,6 büyürken Afrika'yla olan ticaret hacmi %31.9 büyümüştür.⁵³ Çin, Sahra Altı Afrika ülkeleri ile 2001-2005 yılları arasında 300'den fazla ticaret anlaşması ve kontratı imzalamıştır. Çin kurduğu ilişkiler çerçevesinde uygun ve vadeli krediler vermesinin yanında Afrika'da 34 ülkeyle yatırımların korunması, 14 ülkeyle de çifte vergilendirmenin

⁵³ Cihan Uğur, "Çin-Afrika İlişkilerinin Tarihi Seyri", *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi*, 18.10.2009, <http://www.turksam.org/tr/a1830.html>, (erişim tarihi 03.12.2010).

kaldırılmasına yönelik anlaşmalar yapmıştır.⁵⁴ IMF'nin rakamlarına göre 2007 yılına kadar Çin'in Afrika'da 49 ülkeye sağladığı doğrudan dış yatırım toplam 7 milyar 290 milyon dolara ulaşmıştır.⁵⁵ Çin'in Afrika'yla olan ticaret hacmi ise 2010 yılında rekor kırarak 114 milyar dolara ulaşmıştır.⁵⁶ Afrika'da yaklaşık 800 Çin şirketi faaliyet göstermektedir. Enerji alanında Afrika'yla işbirliğine giden Çin, Güney Sudan'da petrol geliştirme hakkını kendisine veren imtiyazlar elde etmiştir. Zira Çin petrol ihtiyacının %28'ini Afrika'dan karşılamaktadır. Çin Afrika'da ayrıca ilaç ve tekstil fabrikaları kurmakta, baraj, köprü ve yol inşaatları gerçekleştirmekte, maden ve elektrik işleri yürütmektedir.⁵⁷ Çeşitli alanlarda artırılan ve güçlendirilen Çin-Afrika ilişkileri 2006 yılında düzenlenen ve 48 Afrika ülkesinin katıldığı Çin-Afrika Zirvesiyle kurumsal bir yapıya ve koordinasyona kavuşmuştur.

Afrika'da varlığı bu denli büyüyen Çin, Afrika'daki ABD çıkarlarına kaçınılmaz olarak bir tehdit oluşturmaktadır. ABD'nin kıtadaki askeri varlığı Amerikan militarist yaklaşımını yansıtırken Çin bu konuda daha farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Çin'in yaklaşımı bazı çevreler tarafından Afrika'da sadece kendi çıkarları peşinde olduğuna dair eleştirilmektedir. Bu gibi eleştirilere rağmen Çin-Afrika ilişkileri hızla gelişmekte ve ABD'yi tedirgin etmektedir.

4.2. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği ülkeleri ve Afrika ülkelerinin ilişkileri sömürgecilik döneminde başlamıştır. Şu anki Avrupa kalkınmasını ve refahını büyük ölçüde Afrika sömürgelerinden sağlayan Avrupalılar, Afrika'yla ticaret hacmi en büyük global aktördür. AB, 315 milyar dolarlık ticaret hacmi ile Afrika'nın en büyük ticaret ortağıdır.⁵⁸

AB'nin Afrika'ya verdiği önem bugüne kadar yapılan Afrika-AB Zirvelerinden anlaşılmaktadır. Birinci zirve 2000 Nisan'ında Kahire'de gerçekleştirilmiş ve AB ile Afrika arasında daha yapısal bir siyasal diyalogun kurulması açısından önemli bir girişim olmuştur. Bu zirvenin ardından her iki tarafın yönetici memurları ve bakanları düzenli toplantılar

⁵⁴ Yalın Alpay, "Çin Afrika'da Ne Yapıyor", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 14, 2009.

⁵⁵ Uğur, *op.cit.*

⁵⁶ Libya Tr, "Çin ile Afrika Arasındaki Ticaret 2010'da Rekor Kırdı", 28.12.2010, <http://turkish.cri.cn/781/2010/12/28/1s130384.htm>, (erişim tarihi 07.01.2011).

⁵⁷ Selim Nassar, "Afrika Petrollerinde ABD-Çin-Avrupa Çekişmesi", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://tasam.org/index.php?altid=2173>, (erişim tarihi 20.12.2010).

⁵⁸ Uğur, *op.cit.*

vesilesiyle bir araya gelmeye başlamışlardır. Bu zirvenin ardından 2005 yılında AB Afrika Stratejisini açıklamıştır. Bu strateji 3 temel ilkeye dayanmaktadır;

- 1) Afrika'da iyi yönetimin, hukukun üstünlüğünün, barış ve güvenliğin kalıcı olarak tesis edilmesi
- 2) Ticaret ve karşılıklı bağımlılık ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesiyle bölgesel entegrasyonun sağlanması
- 3) Afrika'nın Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşması, sağlık, eğitim ve gıda güvenliği gibi temel hayat standartlarına ilişkin sorunlarına daha fazla destek verilmesi

Bu stratejinin belirlenmesinin ardından yapılan Lizbon Zirvesi 8-9 Aralık 2007'de ele alınmıştır. Bu zirve bir bakıma Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere Afrika kıtasına ilgi duyan diğer dış güçlerin artan etkilerine karşı AB'nin kıtadaki etkisini daha fazla hissettireceğine dair mesajlar taşımaktadır. Lizbon Zirvesi'nde 2008-2010 yılını kapsayan bir eylem planı kabul edilmiş ve belirli alanlarda ve konularda ortaklıklar öngörülmüştür. Bunlar; barış ve güvenlik alanında ortaklık, demokratik yönetim ve insan hakları konusunda ortaklık, ticarete ve bölgesel entegrasyona yönelik ortaklık, milenyum kalkınma hedeflerine ulaşılması hususunda ortaklık, enerji alanında ortaklık, iklim konusunda ortaklık, göç, mobilite ve istihdam konularında ortaklık ve bilgi ve bilgi toplumu konusunda ortaklık... Son zirvede 29-30 Kasım'da Libya'da yapılmış ve zirvede güvenlik, demokrasi ve insan hakları gibi konularda güçlü bir çalışma öngörülmüştür. Zirvede ekonomik ortaklık konularında anlaşmazlıklar çıkmıştır. Senegal ve Güney Afrika başta olmak üzere bazı Afrika ülkeleri AB'nin uzlaşılmasını hedeflediği ticari işbirliği anlaşmasını protesto etmişler ve bir ticari anlaşmaya daha imza atıp kendi ekonomilerine zarar vererek, tekrar Avrupa'nın yardım paketlerine muhtaç olmayı istemediklerini söylemişlerdir. Ayrıca, Afrika ülkeleri AB'nin Afrika'da Çin'in yaptığından çok daha az yatırım yapmasından şikâyetçi olmuştur. Buna karşılık AB Komisyonu Başkanı José Manuel Durão Barroso, AB'nin ve üye ülkelerinin geliştirme yardımlarının yarısından fazlasının Afrika'ya aktardığını vurgulamıştır. Sonuç bildirgesinde de AB'nin 2015 yılına kadar gayri safi milli hâsılasının %0,7'sini geliştirme yardımı olarak Afrika'ya göndermeyi hedeflediği yer almıştır.

AB, Afrika'ya yaklaşımda ABD'den ziyade yumuşak bir tutum sergilemektedir. AB ülkeleri Çin ve ABD gibi Afrika enerji kaynaklarına

ihtiyaç duymaktadır. Avrupa'nın petrol ihtiyacının %36'sı Afrika'dan karşılanmaktadır. Bu durum Afrikalı ülkelerin çok yönlü politikalar izleyebilmesine katkı sağlamaktadır.

Sonuç

ABD dışında diğer güçlerin Afrika'ya ilgisi ABD'yi tedirgin etmektedir ve politikalarını etkilemektedir. ABD'nin Afrika politikalarına bakıldığında ilk göze çarpan bir koordinasyon eksikliğidir. Zira AFRICOM öncesi ABD'nin birçok hükümet kurumu ve sivil toplum örgütü birbirleriyle koordinesiz bir şekilde çok sayıda program uygulamaktaydı. Bu koordinasyon eksikliği birçok programın AFRICOM bünyesinde toplanarak giderilmeye çalışılmıştır. ABD'nin bu hamleyi yapmasında Çin ve AB gibi güçlerin Afrika'da kendi içlerinde koordineli ve planlı yaklaşımları etkili olmuştur.

Öte yandan dünyada üretilen petrolün 1/4'ünü tüketen ABD'nin Afrika petrollerine olan ihtiyacının artacağı bir gerçektir. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ABD'nin bu pozisyonda kalabilmesi için enerji akışını dengeli, ucuz ve güvenli bir halde tutması elzemdir. Bunun için ABD kıta ülkelerin belirli bir refah ve güvenlik seviyesine sahip olmalarına katkı sağlamalıdır. Bunu yaparken uzun vadede terör faaliyetleriyle mücadelede sosyal ve ekonomik politikalar ön plana çıkarılmalıdır. Diğer taraftan ABD'nin kıtada enerji kaynaklarına sahip ülkelerle daha çok ilgilenmesi doğal bir durum olarak kabul edilebilir. Fakat kıtadaki diğer ülkelerin kendi kaderlerine teslim edilmesi ABD'nin kendi çıkarları peşinde koştuğu izlenimini güçlendirmektedir. Aynı zamanda kıta ülkelerinin herhangi birinde meydana gelen bir olumsuzluk tüm kıtayı etkilemekte ve kıtadaki istikrarı azaltmaktadır. Bu yüzden ABD sadece çıkarları doğrultusunda hareket etmek yerine zaten savunduğunu ileri sürdüğü demokrasi, insan hakları, liberal ekonomi ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri kıta politikalarına harmanlamalıdır. Bunun için daha önce de belirtildiği gibi ABD'nin kıtada yumuşak gücünü daha fazla uygulaması gerekmekte ve Afrikalılara kazan- kazan politikası uyguladığı düşüncesini aşılmalıdır.

Kaynakça

- Adebajo, Adekeye, "Africa and America in an Age of Terror", *Journal of Asian and African Studies*, Cilt 35, Sayı 2-3, Haziran 2003.
- Albayrakoğlu, Esra P., "Amerika'nın AFRICOM Açılımı", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Aralık 2009, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=538:amerikann-africom-aclm&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150.
- Alpay, Yalın, "Çin Afrika'da Ne Yapıyor", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 14, 2009.
- Altın, Ahmet S., "ABD'nin Afrika Politikası", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/155/abdnin-afrika-politikasi.aspx>.
- Austin, Angelica;Bochkarev, Danila; Geest, Willem Van Der, "Energy Interests and Alliances: China, America and Africa", *EastWest Institute*, Policy Paper Ağustos 2008.
- Barnes, Sandra T., "Terror, Oil, and Strategic Philanthropy", *African Studies Review*, Cilt 48, Sayı 1, Nisan 2005.
- Birleşik Devletler Ticaret Temsilciliği Ofisi(The Office of the United States Trade Representative)*, "2008 Comprehensive Report on U.S. Trade and Investment Policy Toward Sub-Saharan Africa and Implementation of the African Growth and Opportunity Act", Mayıs 2008.
- BP(British Petroleum)*, "BP Statistical Review of Worl Energy June 2010, Natural Gas", http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/natural_gas_section_2010.pdf.
- BP(British Petroleum)*, "BP Statistical Review of Worl Energy June 2010, Oil", http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/oil_section_2010.pdf.
- Cakmak, Cenap, "American Foreign Policy and September 11", *Perceptions*, Sayı. 8, Mart-Mayıs 2003.
- CRI(China Radio International) Online, "Çin ile Afrika Arasındaki Ticaret 2010'da Rekor Kırdı", Aralık 2010, <http://turkish.cri.cn/781/2010/12/28/1s130384.htm>.
- Dobson, Alan P ve Marsh, Steve, *U.S. Foreign Policy Since 1945*, Londra, Routledge, 2000.
- Forest, James J. F. ve Souza, Matthew V., *Oil and Terrorism in the New Gulf*, Lexington Books, ABD 2006.
- Glickman, Harvey, "Africa in the War on Terrorism", *Journal of Asian and African Studies*, Cilt 38, Sayı 2-3, 2003.
- Görener, Aylin Şeker, "ABD'nin Terör ve Petrol Eksenli Afrika Politikası", *Stratejik Analiz*, Sayı 99, Temmuz 2008.
- Klare, Michael ve Volman, Daniel, "The African "Oil Rush" and American National Security", *Third World Quarterly*, Cilt 27, Sayı 4, Mayıs 2006.
- Lawson, Letitia, "U.S. Africa Policy Since the Cold War", *Strategic Insights*, Sayı 6, Nüsha 1, Ocak 2007.

- Lefebvre, Maxime, *Amerikan Dış Politikası*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005
- Libta TR, "Avrupa-Afrika Zirvesi Sona Erdi", <http://www.libyatr.com/avrupa-afrika-zirvesi-sona-erdi.htm>.
- Nassar, Selim, "Afrika Petrollerinde ABD-Çin-Avrupa Çekişmesi", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://tasam.org/index.php?altid=2173>.
- National Energy Policy Development Group(Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu)*, "National Energy Policy", Washington, DC, 17 Mayıs 2001.
- Ploch, Lauren, "Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa", *CRS Report for Congress*, 3 Nisan 2010.
- Piombo, Jessica, "Terrorism and U.S.Counter-Terrorism Programs in Africa: An overview", *Strategic Insights*, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2007.
- Potts, Deborah, "The Changing Geography of Southern Africa", der. Chapman P. Graham ve Baker M. Kathleen, *The Changing Geography of Africa and the Middle East*, Londa ve New York, Routledge, 1992.
- Rutledge, Ian, *Addicted to Oil: America's Relentless Drive for Energy*, I.B. Tauris, London, New York, 2005.
- Rosati, Jerel A. ve Scott, James M., *The Politics of United States Foreign Policy*, Belmont, CA, Thomson Wadsworth, 2007
- Schraeder, Peter J., *United States Foreign Policy toward Africa: Incrementalism, Crisis, and Change*, Birleşik Krallık, Cambridge University Press, 1994.
- The Office of the United States Trade Representative(Birleşik Devletler Ticaret Temsilciliği)*, "2008 Comprehensive Report on U.S. Trade and Investment Policy Toward Sub-Saharan Africa and Implementation of the African Growth and Opportunity Act", Mayıs 2008.
- Thompson, Carol B., "US Trade with Africa: African Growth&Opportunity?", *Review of African Political Economy*, Cilt 31, Sayı 101, 2004.
- Uğur, Cihan, "Çin-Afrika İlişkilerinin Tarihi Seyri", *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi*, 18.10.2009, <http://www.turksam.org/tr/a1830.html>.
- U.S. AFRICOM Public Affairs Office*, "Fact Sheet: United States Africa Command", 18.10.2008, <http://www.africom.mil/getArticle.asp?art=1644>.
- Walle, Nicolas Van DE, "US Policy Towards Africa: The Bush Legacy and the Obama Administration", *African Affairs*, Cilt 109, Sayı 434, 2009.
- WARD, William E., "2010 Posture Statement United States Africa Command, Partnership Peace Stability", *U.S. Africa Command*, 2010.
21. Yüzyıl Enstitüsü, "Büyük Ortadoğu Projesi Üzerine Düşünceler", 25 Temmuz 2007, <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=693&kat=27>.